

עומקא דפרשה

התוכנית לחברותא או שיעור
קובעי עיתים

- סמיכת תפילת הדרך לברכה
- תפילה או ברכה
- שער הצייון
- אמירת ותתנני להן

- ערש"ק א' טבת תש"ע
- מקום אמירת תפילת הדרך
- זמן חיוב תפילת הדרך
- גדר תפילת הדרך

פר' מקץ - בענין תפילת הדרך

זמן חיוב תפילת הדרך

הרב חיים רבינוביץ
מקום אמירתה

ראיתי רבים נוהגין לברך תפילת הדרך רק לאחר שיצא הספק מליבם דודאי נתרחקו ממקום יישוב, עד שלא יהא אפילו בצידי הדרך.

ונימוקם עמם עפי"מ ש"כ בביאור הלכה סי' ק"י סעיף ז' (ד"ה ואין לאומרה), אהא דכתב שם המחבר דאין מברכין אותה אא"כ יוצא לדרך שהיא לכל הפחות פרסה, דזן שם הבה"ל אי איכא מקום יישוב בצידי הדרך פחות מפרסה דיתכן דלא הוי דרך כיון דלא הוי סכנה אא"כ נתרחק מן העיר פרסה. ע"כ.

ולפ"ז רצו לומר דה"ה נמי הא דפסק שם המ"ב סק"ט דאין מברכין אותה אא"כ יצא מן העיר שבעים אמה ושיריים, דה"נ בעינן דיתרחק ממקום יישוב שבעים אמה ושיריים אפילו מצידי הדרך. [נפשוט דאף לדידהו לא בעינן ריחוק מצידי הדרך אלא שבעים אמה ושיריים ולא שיעור פרסה, דלא הצריכו האחרונים אלא לכל היותר שיצא מעיבורה של עיר וכדכתב שם במ"ב].

אמנם נראה דאין הנידון דומה לראיה, דהתם היינו טעמא דאינו מחויב כלל כיון דלא איקרי דרך אא"כ רחוק מן העיר הרבה כשיעור פרסה ונמצא הוא במקום סכנה, אולם בנידון דידן דודאי מחויב הוא כיון דיוצא לדרך שהיא יותר מפרסה ואין אנו דנים אלא מאימתי נעקר הוא מביתו ונחשב כהחזיק בדרך, ובזה אין נפק"מ אי קרוב הוא למקום יישוב דסו"ס נעקר הוא מעירו וממקומו.

על כן נראה פשוט דזמן חיובה מיד לאחר יציאתו מן העיר שבעים אמה ושיריים כ-41 מטר, ובזה יקיים המצוה כתיקונה.

היוצא ב' פעמים ביום

כתב בשו"ע סימן ק"י סעיף ה' אין צריך לומר אותה אלא פעם אחת ביום. וכתב במ"ב ז"ל, פירוש בכל יום ויום כל זמן שהוא בדרך מחויב לומר אותה. עכ"ל. ויש להסתפק באדם היוצא בבוקר לחוץ לעירו ובירך תפילת הדרך וחזר לביתו ושוב עקר מעירו, [באופן דבירך בבוקר על דעת כן, דבלא"ה הוי כנמלך]. דיש לדון אי כונת השו"ע דלעולם אין מברכין ברכה זו ב' פעמים ביום או דילמא דלא איירי אלא בהולך בדרך רחוקה מעיר לעיר דבכה"ג אף דבאמצע היום חונה הוא בעיר אחת לכמה שעות דמ"מ הרי הוא נמצא "בדרך" כל זמן שלא הגיע אל מחוז חפצו, ועל כן אי חזר לעירו הרי בודאי שאינו נמצא "בדרך" ואי שוב יוצא מעירו הרי מחויב לברך שוב תפילת הדרך.

ושוב מצאתי בקריינא דאגרתא (ח"א מכתב קל"א) דנקט נמי מסברא כצד השני דחייב הוא לברך שוב כשיצא פעם שנית מעירו. [אלא דלהלכה למעשה סליק בצ"ע].

מקום אמירת תפילת הדרך

הרב יחיאל מיכאל רוטשילד

לדעת רוב הפוסקים צריך להגיד תפה"ד אחרי שכבר החזיק בדרך ואם בירך בתוך העיר לא יצא, אך בדיעבד סמכין על הט"ז שגם בתוך העיר יצא י"ח, עיין משנ"ב ק"י סק"ט. וכתב המ"א סקי"ד שעיבורה של עיר כעיר, וא"כ אין לומר תפה"ד עד שיצא ע' אמה ומעט יותר מהמקום שנגמרו שם כל הבתים.

והנה לענין תחומין קי"ל שמרבעין את העיר, היינו שעיר עגולה נותנים לה זוויות וכן אם באחד מהצדדים של העיר יש חלק שנתרחב וחלק שנתקצר (כגון שבצד אחד יש בתים שיוצאים) מושכין את הגבול כנגד הרחב אע"פ שבחלק מהגבול אין בתים. והפוסקים לא הזכירו חידוש זה לענין תפה"ד ומשמע דלא נאמר בתפילת הדרך. ובשם מו"ר הגרש"ז אולמאן שליט"א שמעתי שה"ה לענין תפה"ד מרבעין את העיר ורק נקרא החזיק בדרך כשיצא מריבוע העיר, ונמצא לפי"ז שהשיעור אינו תמיד ע' אמה ומעט יותר דלפעמים הוא הרבה יותר מזה.

ואשר נראה דיש לעיין אם ריבוע העיר הוא סברא שעד כאן נחשבת כעיר או שהוא קולא לענין עירובין, ונ"מ לנד"ד שאם זה קולא לענין מזידת התחום אין זה שייך בתפה"ד אך אם הוא סברא שעד כאן נקרא עיר שמא אף לענין תפה"ד הוא כן. ואכתי אינו מוכרח דהא לענין תפה"ד בסכנה תליא מילתא ולמעשה כבר החזיק בדרך ואין לו הצלה בזה שרחוק מכאן יש עדיין בתים שיוצאים.

ולכאורה נראה שריבוע העיר לא נאמר דוקא לענין תחומין, דעיי רש"י בדף נה ע"א ד"ה עגולה וז"ל "אלא יוסיף לה ריבוע וכו' דהא מרבינן פיאות לכל מילי דשבת".

והנה התנאים נחלקו אם תחומין דרבנן או דאורי, וקי"ל דרבנן, אבל ביי"ב מיל י"א שגם לדידן הוי דאורי, ונקטינן לחומרא. ומעתה יש לעיין אם גם הי"ב מיל מודדין מריבוע העיר או דלענין דאורי מודדין מהעיר ממש, ותלוי בצדדים שנתבאר לעיל. ואם לענין דאורי לא מרבעין י"ל דה"ה לענין תפה"ד הוא כן, ומהא דמתחשבים בעיבורה של עיר אין ראייה לריבוע העיר, דהא לפי ר' מאיר תחום אלפים הוא דאורי ואפי"ה ס"ל במשנה דף נז ע"א שנותנין עיבורה לעיר.

ועיי' במנח"ח [מצוה כ"ד] שמשתפק אם מה"ת אפשר לעשות עירוב ליי"ב מיל כדי ללכת בשבת כ"ד מיל, והוכיח כן מר"מ שאע"פ שלדעתו תחום אלפים הוא דאורי אפי"ה מהני עירוב לדידיה כדאי במתנ' בהדיא, וה"ה לענין י"ב מיל לדידן. ולבסוף מצד המנח"ח שמכיון שיש איסור דרבנן ללכת עד י"ב מיל א"כ אינו מועיל העירוב שהניח שם כי למעשה לא יכול להגיע להפת ותלוי בחקירה אם דרבנן מהני לדאורי או לא. אך הרמב"ן בדף יז ע"ב כתב בהדיא שמדאורי גם לענין י"ב מיל מועיל עירוב או מסברא או מהלכה למשה מסיני. [ולפי"ז אנשי הצלה שידועים שיצטרכו ללכת בשבת מהלך של כ"ד מיל לכאוי יש ענין לעשות עירוב בסוף י"ב מיל בערב שבת. אך למעשה אינו כדאי, כי שמא יצטרך ליסוע בכיוון השני, וכשיניח את העירוב בצד הנגדי לא יהיה לו בכיוון השני אפילו י"ב מיל]. אך כאמור לעיל מסתבר שלענין ריבוע העיר אין נ"מ בין תחום דרבנן לדאורי. אמנם לענין מקדרין בהרים מבואר בגמ' דלענין דאורי מודדים את כל המדרון, וכן באשל אברהם מבוטשאטש מצדד שלענין תפה"ד תלוי בשיעור פרסה ממש ואין מקדרין את ההרים.

ונחזור לענינינו, והנה זאת פשוט, שהנחת העירוב אינו משפיע על שיעור פרסה של תפלת הדרך, ונ"מ כשהניח עירוב רחוק מהעיר אלפיים ומתחיל ללכת מהעיר, ודאי השיעור פרסה נמדד מהעיר עצמה ומה שקונה שבייתה אלפים חוץ לעיר אין לה שייכות לתפה"ד. אך לענין ריבוע העיר שהוא סברא מצד העיר יש לחקור.

המשך בעמ' 2

שואל בענין

יש לעיין אם תפלת הדרך היא כללית על כל הדרך, או שהיא תפילה רק על להבא, אבל מה שכבר הלך ולא התפלל ה"ז מעוות ולא יוכל לתקן. דא"כ יש להקפיד להתפלל תיכף ומיד במקום הראוי, ואם לאו ביטל המצוה ועבר אדרבנן בחלק זה של הדרך שהלך בלא תפילה. [ונפק"מ גם כשיודע שבעוד זמן מועט יוכל להסמיכה לברכה ארוכה, אם ראוי להמתין].

גדר חיוב תפילת הדרך

הרב יונה טאובה

איתא בגמ' ברכות ל: אימת מצלי [תפילת הדרך] אמר רבי יעקב אמר רב חסדא משעה שמהלך בדרך עד כמה אמר רבי יעקב אמר רב חסדא עד פרסה. רש"י פירש "עד פרסה - אבל לא לאחר שהלך פרסה". והיינו שאין לומר תפילת הדרך אחרי הפרסה הראשונה. אח"כ מביא רש"י את שיטת הבה"ג שכוונת הגמ' שרק אם נוסע יותר מפרסה חייב להתפלל תפילת הדרך ועל נסיעה פחותה אינו אומר.

רוב הראשונים והטור והשו"ע באו"ח סי' ק"י פסקו כשיטת הבה"ג. הרשב"א והראב"ה ועוד פסקו כרש"י. ורבינו יונה והריטב"א הציעו כעין פשרה שלכתחילה יאמר תוך הפרסה הראשונה ואם לא אמר שם, יש לאומרה גם אחר הפרסה הראשונה בדיעבד. והרשב"ץ הקשה על שיטת רש"י מדוע אם לא אמרה בפרסה הראשונה אין לאומרה אח"כ. וכי מי שאכל שום וריחו נודף יחזור ויאכל שום אחר והיא ריחו נודף? ובתלמידי רבינו יונה דימה דין זה למי שלא בירך לפני שהניח תפילין שכל זמן שהתפילין עליו יכול לברך.

והנה איתא בגמ' לעיל מיניה "אמר ליה אליהו לרב יהודה אחוה דרב סלא חסידא ... וכשאתה יוצא לדרך המלך בקונך וצא, מאי המלך בקונך וצא אמר רבי יעקב אמר רב חסדא זו תפלת הדרך" ומפרש רש"י "המלך - טול רשות". רואים שלדעת רש"י תפילת הדרך הוא ענין של נטילת רשות מהקב"ה כביכול לפני שנוסע. דבר זה שייך לפני הנסיעה או לפחות בתחילת נסיעתו. אבל אם נמצא באמצע נסיעתו לא שייך ליטול רשות לאחר שיצא בלי רשות. וכפירוש הזה נמצא בכמה אחרונים וכן בפי' המאירי כאן וז"ל בפי' דברי רש"י - "משם ואילך אין זה נמלך בקונו ואינו אומרה".

לפי זה נחלקו הבה"ג ורש"י בהבנת גדר חיוב תפילת הדרך. לפי הבה"ג מדובר בחיוב להתפלל להינצל מסכנת הדרכים ואם כן חייב להתפלל כל זמן שהוא על אם הדרך שהרי עדיין נמצא בסכנה. משא"כ לרש"י גדר חיוב תפילת הדרך הוא נטילת רשות לפני שנוסע לדרך. ובזכות זה יזכה לשמירה מאת ה', ו"מה מצעדי גבר כווננו ודרכו יחפץ" [תהלים ל"ז - כ"ג]. ולכן לרש"י אחרי פרסה ראשונה אינו אומר תפילת הדרך משום שכבר לא שייך נטילת רשות. וע"ע בפנ"י ובנח"ד בפי' דברי רש"י.

אכן עדיין קשה על שיטת הבה"ג איך יפרנס את דברי הגמ' שאמר אליהו לר' יהודה "המלך בקונך וצא". ואם זה חיוב להתפלל על הצרה מדוע אמר לו אליהו בנוסח כזה ומה משמעותו לדעת הבה"ג.

בספר "קדושה וברכה" על מס' ברכות להגאון רבי נפתלי כ"ץ [מח"ס "סמיכת חכמים"], מקשה מדברי הגמ' שכ' "וכשאתה יוצא לדרך המלך בקונך וצא. מאי המלך בקונך וצא אמר רבי יעקב אמר רב חסדא זו תפלת הדרך. ואמר רבי יעקב אמר רב חסדא כל היוצא לדרך צריך להתפלל תפלת הדרך". לכאורה אינו מובן מה חידש ר' יעקב בדבריו האחרונים. הרי כבר פירש את דברי אליהו שמה שאמר לר' יהודה "המלך בקונך וצא" היינו תפילת הדרך. ופי' בעל ה"סמיכת חכמים" שהוא בא לחדש דסד"א שמה שאמר אליהו לר' יהודה משנת חסידים היא, קמ"ל שזה חיוב מדינא לכל.

יש עוד דרך לבאר את דברי ר' יעקב. הצ"ח כתב בשם הש"ה ששני "המלך בקונך וצא" פירושו שאם רואה שתפילתו שגורה בפיו סימן הוא שיצליח דרכו. וזה ענין נטילת רשות שאמר אליהו לר' יהודה. והוסיף הצ"ח שדבר זה שייך רק באדם שהוא בעל מדרגה אבל לכל אחד אין סימן במה שתפילתו שגורה בפיו. לפ"ז יש ליישב קושיתו של בעל ה"סמיכת חכמים", שר' יעקב חידש שגם לאדם פשוט, שאינו מובטח שיש לו סימן במה שתפילתו שגורה בפיו, בכל זאת גם הוא חייב לומר תפילת הדרך מדין תפילה על מצב סכנה.

לפי"ז יש לומר שרש"י והבה"ג נחלקו בשני הפירושים הנ"ל. שהבה"ג סובר כפי שביארנו לפי הצ"ח. שמה שאמר אליהו לר' יהודה המלך בקונך וצא, והיינו שיראה אם תפילתו שגורה בפיו, וזה רק לאנשים בדרגה של ר' יהודה. אבל לכלל העם חייבים לומר תפילת הדרך לא מדין "המלך בקונך וצא" אלא שהם חייבים להתפלל תפילת הדרך מדין שצריך אדם להתפלל על צרתו ואין זה קשור למה שאמר אליהו. וזה הטעם שלבה"ג תפילת הדרך שייך גם לכל אורך הדרך ולא רק בפרסה הראשונה, שאין זה נטילת רשות אלא תפילה ככל התפילות ואינו מדין נטילת רשות.

אבל רש"י סובר כפי שפי' ה"סמיכת חכמים", שר' יעקב חידש שמה שאמר אליהו לר' יעקב שחייב להתפלל תפילת הדרך מדין נטילת רשות אינה משנת חסידים אלא חיוב על כל אחד, ו"המלך בקונך וצא" שייך לכל אחד. וממילא אין לאומרו אלא בפרסה הראשונה ששייך עדיין ענין נטילת רשות.

סמיכת ברכה לתפילה במקום שחובתה מסופקת

הרב י.א. ברייזבר

בקובץ אליבא דהלכתא הובא בזמנו דברי הגר"מ שטרנבוך שליט"א, בענין סמיכת תפילת הדרך לברכה אחרת בדרכים אשר חובתן מסופקת, ועושין כן כדי שיהא נחשב כברכה מדין ברכה הסמוכה לחברתה אע"פ שאין חותמין בה [מחמת הספק], וכתב שם הגר"מ שאין עצה זו מועילה, מפני שאם הוא סומך ברכה לחברתה א"כ נחשב כמי שאמר תפילת הדרך בברכה, ולהצד שאין צריך לברך נמצא שברכתו ברכה לבטלה, עכתו"ד הראב"ד בהעדה החרדית שליט"א.

ובפשוטו תמתיי מנא ליה הא, הלא בסמיכת הברכה אין כאן כוונה בהחלט שתהא ברכה הסמוכה לחברתה, אלא שמכוון שאם תפילתו תפילת הדרך צריכה ברכה יהיה מה שהיא סמוכה לברכה אחרת, ועל הצד שאינו צריך לברך תפילת הדרך הוא מכיוון סמיכתו ברכה אחרת הוא מעשה בעלמא, ואינו חפץ לצד זה שתחשב תפילה ד' ידיה כסמוכה לחברתה, ואמאי נימא דהוחלט הדבר כודאי נגד רצונו שהיא ברכה הסמוכה לחברתה כדברי הגר"מ שליט"א, והוא פלא לכאור.

אכן יתכן דיש להוכיח כדבריו, דבפי' המוכר את הספינה (ב"ב פב.) דנה הגמ' גבי מביא ביכורים שחובתו מסופקת [שבב' אילנות ספק אם קנה קרקע או לא, יעו"ש] אמאי מביא ואינו קורא, והא פסוקי ניהו, ושיקרא אותן, ועל הצד שחייב הוא דביסורים קיים חובת קריאה, ולהצד שאינו חייב בביכורים מאי איכפ"ל במה שהוסיף פסוקים שאינו חייב בהן. כן מקשי רב אחא בריה דרב אויא לרב אשי, וקמשני ליה רב אשי "משום דמחזי כשיקרא". וברשב"ם שם, משום דמחזי כשיקרא, שהרי בשביל הבאת ביכורים קא קרי, ושמא לאו בקרקע שלו דדלו וקא משקר, וכתבי דובר שקרים לא יכון לנגד עיני וכו' (עכ"ל). ולכאורה צ"ע ביאור דברי הגמ', דהא אף הוא (הקורא) אינו מכיוון שתחשב קריאתו קריאת ביכורים על כל פנים, אלא שעל הצד שהבאתו מחויבת מדאורייתא ודבעי קריאה תהני קרייתו כקריאת מביא ביכורים, ולהצד שאינו חייב דעתו שיהא כקורא בתורה, ולכאור אכתי קו' הגמ' בדוכתא קיימא, דכיון דפסוקין ניהו ליקרי, ואמאי משנינן דמחזי כשיקרא, ומאי שנא פלא דוכתי דמהני תנאי, כמו קריאת שמע ובספירת העומר וכד', והוא פלא גדול לכאור.

ושמא מוכח בזה, דתנאי שייך בעשית מצוה כגון בקריאת שמע שקורא בזמן מג"א בתפילין, ומכוון שאם העיקר כהמג"א הוא יוצא יד"ח כעת ואם לאו אינו רוצה לצאת כעת וייצא אח"כ באמרו ק"ש ברכותיה (היכא שאיחר לקום) וכיו"ב, דזה ודאי שייך כיון דמתנה על המעשה שייחשב או לא ייחשב כמעשה מצוה. אולם בדבר שנצרכת להצד דמהני **מציאות** הדבר ל"ש בזה תנאי, כיון שהעמדת המציאות בצורה מסוימת אפשרית באופן ודאי, שא"א להעמיד המציאות בצורה מסופקת, וא"כ כשהעמיד המציאות כודאית להצד דמהני א"כ להצד דלא מהני אינו מועיל מה שאינו חפץ בזה, שמ"מ הרי חפץ בהעמדת מציאות זו, שלולי זה לא היתה מועלת העמדת המציאות אף על הצד דמהני. וביאור הדברים, **לענין ביכורים**, שא"א להעמיד קריאת הפסוקים כמצורת להבאת הביכורים על הספק, וכמו"כ **לענין תפילת הדרך** א"א להעמיד את הסמכת הברכה שתהא בתורת סמוכה לחברתה על הספק. ולכן אמרי' בגמ' גבי ביכורים דמחזי כשיקרא [שאינו שקר גמור אחר שאין כוונתו לכך, אבל צורת הד' היא שקר], וא"כ לכאור היא ראייה נאה לדברי הראב"ד דהעדה"ח שליט"א, אם כי ודאי שהדברים מחודשין, ויעו"ב כ"ז.

מקום אמירת תפילת הדרך - המשך

והנה, בעיר שעשויה כמין קשת איתא בדף נ"ה ע"א שגם כשהולך מן החלל רואים אותה כאילו היא מלאה בתים, ואמר רב הונא שאם המרחק בין שני ראשיה הוא יותר מד' אלפים אמה מודדים לפי הבתים ואין החלל בכלל העיר. והטעם הוא שעד ד' אלפים יכול לילך בין שני ראשי הקשת וע"כ נחשבים כאחד, אבל ביותר מזה א"א ללכת בשבת וע"כ לא נחשבים כאחד. ומשמע מכאן שדין ריבוע העיר קשור לדין תחומין, שרק משום שאפשר ללכת כן בשבת מרבעין את העיר, ובמרחק שאין אפשרות ללכת בשבת מקצה אחד לחבירו אין עושין ריבוע העיר עד לשם. ולכאורה לא יתכן להעביר ד"ז לענין תפה"ד, כי מה שייך כאן היתר הליכה בשבת, וכמו שאם הניח עירובו רחוק אלפים מהעיר אין זה מוסיף לענין תפה"ד כלום ודוקא לענין שבת שייך ד"ז. ואמנם המ"א הביא בשם העמק ברכה שאין לומר תפה"ד עד שיצא כשיעור תחום וכן לענין נותנים עליו חומרי מקום שיצא משם ושאר תקנות העיר כגון חרם חל דין עיר עד סוף התחום, אך הלהכה לא נוקטים כהעמק ברכה (הבאה"ט ומשנ"ב השמיטוהו) וגם העמק ברכה רק כתב כן כדי שיהיה החזיק בדרך ממש. וצ"ב מעירובין דף נו ע"ב דמדמינן ריבוע העיר לענין מגרש של ערי הלויים.

גדר תפילת הדרך כתפילה או כברכה [ואם עולה למאה ברכות]

הרב יוסף חיים הלוי בירנבוים

תוס' בפסחים קד: ד"ה כל כ' ותימא ברכה דאלוקי נשמה אמאי לא פותחת בברוך דהא מעיקרא לא הוות סמוכה לחברתה כדאמר ר' ברכות ס': וכן קשה מאתה עד שלא נברא העולם ותפלת הדרך שחותם ואינו פותח בברוך, וי"ל לפי שאינו ברכות אלא שבה ותפלה בעלמא, והטור בס' ק"י הביא את התוס' וז"ל ומה שאינה פותחת בברוך פי' ר"ל לפי שאינה אלא תפילה בעלמא שמתפלל להקב"ה שיוליכנו לשלום ואינה לא כברכת הנהנין ולא כברכה שתיקנו ע"ש המאורע אלא בקשת רחמים ומפני שיש בה אריכות דברים חותמים בה בברוך, עכ"ל. וראיתי שדנים ע"פ התוס' הזה דאם תפילת הדרך הוי התפילה בעלמא שמא אי"ז ברכה ולא יעלה למאה ברכות אלא שאם זה לא עולה א"כ גם אלוקי נשמה לא יעלה למאה ברכות והרי במנין של המאה ברכות כתוב גם אלוקי נשמה [ע"י ב"י סי' מ"ו ומ"ב], ובכלל יש לדעת שבתפילת הדרך יש עוד טעם למה לא פותח בברוך מהרבינו יונה והובא בב"י סי' ק"י דכל ברכה שבמקומה סמוכה לחברתה גם כשהיא בפ"ע אינה פותחת בברוך ושומע תפילה אמרי' בשמוע ושם הוי סמוכה ולפי טעם זה ודאי שתפלת הדרך הוי ברכה גמורה, וכן למחר"מ מרוטנבורג שהסמיך להגומל חסדים טובים, ובספר קונטרס מאה ברכות להרה"ג איתן שושן שליט"א הרחיב בענין זה והביא שיש מי שרצה לתלות נדון זה בב' הטעמים הנ"ל בראשונים למה זה לא פותח בברוך, וזוהי, דנראה שגם לדעת התוס' הוי ברכה גמורה ומה שכי' התוס' ואינם ברכות כוונתם שאינם ברכות הרגילים בכל יום אלא הוי סוג של ברכה של בקשת רחמים והביא דשאל את הגר"י שפירא זצ"ל ואמר לו שאין כוונת תוס' שזה לא ברכה כלל אלא הוי סוג של ברכה שלא פותח בברוך וכן הביא מהגר"ש דבליצקי שליט"א דפשוט דאף להתוס' זה מצטרף למאה ברכות דהרי חותם בברוך ואין כוונת תוס' שאי"ז ברכה כלל. ועוד הביא בספר הנ"ל כמה ראיות חזקות שהוי ברכה ועולה למאה ברכות.

ובמ"ב סי' ר"ל ס"ד בשעה"צ סק"ט לענין לאחר שהקיז דם שאומר ברוך רופא חולים השעה"צ כ' דהוי אומרים ברוך אתה ה' רופא חולים [ובלי מלכות דלא כב"י] והטעם שבלי מלכות דהוי בקשה בעלמא והברוך נמשך ליה"ר שביקש קודם הקזה ודומיא דתפילת הדרך שלא נמצא לא מהפוסקים שצריך שיחתום עם מלכות והתייחס לר"מ מרוטנבורג שהסמיכה לברכה אחרת אבל לש"פ מאי איכא למימר אלא ע"כ משום דהיא כתפילה בעלמא כמ"ש התוס' בפרק ערבי פסחים, עכ"ד. אך נראה שגם השעה"צ שם לא התכוון לומר שזה לא ברכה בכלל ולא יעלה למאה ברכות אלא ככל הנ"ל שדי' בספר קונטרס מאה ברכות ולפי"ז גם בזמן שאמרו בא"י רופא חולים היה עולה למאה ברכות [בזמנינו אומרים בלי שם ע"ש מ"ב].

ובגליון אליבא דהלכתא 13 הובא חידוש גדול מאוד מראב"ד העה"ח הגר"מ שטרנבוך שליט"א שיש מקום לא לדקדק שתהא סמוכה לחבירתה [תפה"ד] שאז נראה שמכוין לברכה ויש חוששין בזמנינו שאין צורך והוא בחשש ברכה לבטלה משא"כ בנוסח המקובל ואינה סמוכה וי"ל דהוי כתפילה ואין לחוש וכמ"ש כ"ה הפר"ח י"ד ס"ס ק"י בדיני ספיקות דמותר לומר תחינה ולחתום בא"י שומע תפלה ורק אם מכוין לברכה אסור, עכ"ד, והעירני גיסי הרה"ג אליעזר וילנר שליט"א דלדבריו הוי ספק האם יעלה למאה ברכות דכיון שאומר שלא יהיה כברכה אלא כתפילה אי"כ לא יעלה למאה ברכות [ורק לצד שכן חייבים היום והוי ברכה יעלה למאה ברכות].

איבעיא לחנוכה

הרא"ש בשבת (פ"ב סי' ז) כ' שאם הדליק נ"ח עם שמן שלא כשיעור ואח"כ הוסיף שמן עד כדי שיעור לא יצא ידי חובתו, דהדלקה עושה מצוה. וצ"ע שהרי בשבת קי"ל דהמוסיף שמן בנר חייב משום מבעיר, ובפרט דמרא דשמעתא הוא הרא"ש גופיה בפ"ב דביצה יז, וא"כ אמאי לא יועיל לקיים הדלקת נ"ח ע"י ההוספה. וביותר לדברי הגר"ח שיוצאים יד"ח הדלקת המנורה בהוספת שמן.

הרב משה פרנס

שער הציון

שורש הדין

בפס' ואת בנימין וכו' כי אמר פן יקראנו אסון (מבד, כ' רש"י מהמדרש (צא, ט) אראב"י מכאן שהשטן מקטר בשעת סכנה. והוא בירוש' שבת (פ"ב ה"ו) א"ר אחאי בר יעקב כתיב וקראוהו אסון בדרך, הא בבית לא [ופי' הקרבן העדה - הא מלה"מ מה לי הכא מה לי התם], אלא מיכן שאין השטן מקטר אלא בשעת הסכנה. ועי' רש"י ב"ב כא. ד"ה לא ממטינן, דמה"ט לא מוליכים התינוקות ללמוד בעיר אחרת שמא יוזק בדרכים שהשטן מקטר בשעת סכנה שנא' פן יקראנו אסון.

ובירוש' ברכות (ד, ד) אי' כל הדרכים בחזקת סכנה, [ועי' בעה"ט במדבר כב, כב דיליף ממ"ש "בדרך לשטן"]. וכ' הרא"ש (ברכות פ"ט ג) והא דאמרין בירוש' כל הדרכים בחזקת סכנה, לא אמרו אלא לענין תפילת הדרך בלבד, שבכל הדרכים צריך אדם לבקש על נפשו. וכ"כ האבודרהם (ברכת הראיה). וכ"כ הרמב"ן בתורת האדם (שער המיחוש ענין הרפואה ד"ה ולענין) דהירוש' איירי בתפה"ד.

כ' הר"י בר"ק... אם יהיה אלקים עמדי ושמרני בדרך הזה, היה מתפלל שיצליחו בדרך, ויכנס לשלום למקום שהיה הולך. ועי' בדעת זקנים פר' בהעלתך (י, לה) עה"פ קומה ה' ויפוצו אויביך פי' דזו היא תפלת הדרך של ישראל במדבר. וכתיב בעזרא פ"ח (כא) "להתענות לפני אלקינו לבקש ממנו דרך שרה" ונא' שם (לא) "ויצילנו מכף כל אויב ואורב על הדרך".

גדר המצוה

כ' הסמ"ק במ"ע דתפלה (יא) כשאדם יוצא לדרך מצוה להתפלל תפלת הדרך, ואומר יר"מ וכו' ויתפלל אותה מעומד. [אמנם אין ראייה שהיא מה"ת, דהביא שם כל הל' תפילה]. והחרדים פל"ח (לח) הביאה במ"ע מדברנין התלויות בפה.

וכ' הרדב"ז (ח"ו ב"א קעו) שיוצא בה ידי תפלה מן התורה, דכתיב ולעבדו בכל לבבכם וכו' ואין לתפלה זמן קבוע מן התורה, הלכך זה היוצא לדרך ששאל צרכיו מאת הקב"ה, יצא ידי תפלה מן התורה. ועי' מאירי (מו) שנתקנה להרגיל את האדם לשבח הבורא. ולכאור' תליא אם היא ברכה או תפילה, והשעה"צ (רלט) הביא מהתוס' דאינה ברכה אלא תפילה. ועי' פנ"י (ברכות כט) דממה שא"ל אליהו משמע שאינה ברכה שנתקנה מאנשי כנה"ג, אלא תפלה בעלמא.

כ' בס' ארץ חמדה (לבוב תרכ"א) באזהרות שבפתיחה (אות לב), שהיא ככל מצוה דרבנן כקריאת מגילה וכו', דהמבטלה נקרא עבריין ומנדין ע"ז.

נטילת רשות

ברכות כט: א"ל אליהו רב יהודה... וכשאתה יוצא לדרך המלך בקונן [טול רשות - רש"י] וצא, מאי המלך בקונן וצא, אר"י אר"ח זו תפלת הדרך... וכ' המהרש"א (בח"א) לפי שכל הדרכים בחזקת סכנה הם וגם אם יצא בדרך לשלום מי יגיד לו אם יצליח שם ואין לו להמלך רק עם קונו היודע בו שיוליכהו לשלום וישלח ברכה וכו'. [וילה"ע דלפי"ז מ"ש ותשלח ברכה וכו' הוא חלק עיקרי מתפיה"ד].

ועי' צ"ח דב"ל המלך משמע שיתיעץ עם יצא [וכ"מ במכתם שהביא כאן תרגום איעצך - ואמלכינך] וא"כ היינו קודם שיצא לדרך, והק' דאין יידע אם נתנו לו רשות. וביאר דהוא ע"ז מ"ש רחב"ד אם שגורה תפילתי בפי יודע אני שהוא מקובל וכו', ה"נ אם יצא ששגורה תפילתו בפיו יצא, ואם לאו אל יצא. אמנם כ' דהוא רק לגדולים כרחב"ד וחבריו.

אך עי' א"ר (ק"ח) שכי' בשם השל"ה "אם תפלה שגורה תפלת הדרך בפיו אזי ילך לבטח דרכו, ואם לא, ישמור עצמו מפני הסכנה ח"ו...". ומשמע דמ"מ יצא רק שישמור מהסכנה.

ושיטה ג' מצינו במכתם שפי' תפלת הדרך, כלומר שיתפלל לפניו שיסמכהו ויסעדהו, ואם יש שם סכנה שישמרוהו שם או יעכבהו מליך כדאמר ר' התם פעמים שאדם רוצה לצאת ונגפה באבן רגליו ולא יצא וכו'.

ולכל השי' הנ"ל לכאור' ענינה של תפיה"ד דוקא לפני שיוצא לדרך, דאל"כ ל"ח שנמלך בקונו. אך השו"ע כ' דזמנה רק אחרי שהחזיק בדרך כמשמעות הגמ', ועי' יסו"ה סוף שער המפקד דעפ"י הזהר עיקר תפיה"ד לפני שיוצא. וכ"כ ה"ט"ז להל' שאפשר לאומרה לפני שיוצא, וביאר בלשון הטוש"ע משעה שהחזיק בדרך, דהיינו שיהא מוחזק בודאי לילך. וכ"מ בתוס' הרא"ש שחילק בין תפלה קצרה לתפה"ד "דהתם מיירי במקום סכנה ומתפלל תפלה קצרה, אבל הכא ביישוב איירי ובאדם שרוצה לצאת לדרך...".

אך עי' א"ר שהביא ג' שיטות בפוס' בזה, אם אומרה בביתו, או מיד כשיוצא מביתו, או רק לאחר שיצא מהעיר. ובאמת מצינו כן למאירי בשם י"מ שאחרי פרסה א"א לאומרה "משם ואילך אין זה נמלך בקונו ואינו אומרה". ומבואר דגדר נמלך בקונו הוא בכל משך תחילת דרכו. ועי' ראב"י"ה (סי' פו) דגר' בגמ' "אימת מצלי לה, משעה שהתחיל בדרך".

משיב כהלכה

תשובות ל"שואל כענין" פר' וישלח (גליון ע"א) בענין תפילה בצרה בשבת

ע"ד החובה להמנע מלהתפלל בש"ק דאיתא בשו"ע (רפח ס"ח), לא מיבעיא אי דינא דעונג ושמחה בשבת גם הוא מדאורייתא, וכשי בה"ג (מ"ע מז-מח) והיראים (תיב), דלפ"ז ניחא דלא ליתי עשה דתפלה וידחה עשה דעונג. אלא אפי' אי לאו דאורייתא הוא [עיי' רמב"ם רפ"ל משבת וסמ"ג (מ"ע ל) וי"ל], מ"מ הרי קי"ל דיש כח לחכמים לעקור דבר מן התורה בשו"א (יבמות ז).

י. פישר

עיי' מהרש"א שבת יב. דמ"ש שם שבת היא מלזעוק ורפואה קרובה לבא, היינו שבשבת רפואה קרובה לבא בלא תפלה כמו בתפלת חול, וכן מ"ש שם ר"מ יכולה היא שתרחה - בלא תפילה, עיי"ש. ומבואר דשבת מועילה במקום תפילה, וא"כ לק"מ דעקרו תפילה בשבת, דאינה עקירה כיון שהשבת היא במקום תפילה, וממילא ליכא בזה דין תפילה כלל.

ג. ז.

באיבעיא איך עקרו מ"ע דאורייתא דתפילה בעת צרה ואסרו לבקש בשבת, הקושיא חמורה, ואולי בדוחק דכיון דמותר לומר תהלים ויכול לכוון במה שייך לצרתו, יוצא בזה.

גם אולי יוצאים יד"ח בהרהור כמ"ש הגר"ח"ק לגבי ר"ה שחל בשבת שמותר לבקש בהרהור, ובסי' בקשות בשבת דן בזה בארוכה.

טוביה קוגל

אמירת ותתנני בלשון יחיד

הרב מ. הלוי

בגמ' (ברכות כ"ט-ל) לענין תפילת הדרך: אמר אביי לעולם לשתף איניש נפשיה בהדי ציבורא (ופירש"י: אל יתפלל תפילה קצרה בלשון יחיד, אלא בלשון רבים). היכי נימא: יה"ר מלפניך ה"א שתולכנו לשלום וכו'. ונפסק כן בהל' תפילת הדרך (ק"י סעיף ד'). וברש"י ובמ"ב (ס"ק י"ט): שמתוך כך תפילתו נשמעת יותר. ואמנם הביא המ"ב (שם) ובשם ספר הקנה כתבו, דמילת ותתנני לחן יאמר בלשון יחיד (ולכאוי פשוט גם לסיים: ובעיני כל רוצי ולא רואינו). והמ"א (ס"ק ט') כתב שהוא עפ"י הסוד.

ולעד"נ שגם עפ"י פשט נכונים הדברים, שכך אמרה תורה (ויגש מ"ה כ"ד) וישלח [יוסף] את אחיו וילכו. ויאמר להם אל תרגזו בדרך. ופירש"י: לפי פשוטו, היה דואג שמא יריבו בדרך וכו' להתוכח זה עם זה וכו'. לפיכך יש לומר שכל התפילה"ד היא להנצל מכל רע כמו אויב ואורב, לסטים וחיות רעות וכו' שכל בני החבורה ההולכים בדרך צריכים לכך ביחד. אבל הפיסקא ותתנני וכו' שהיא לענין נשיאת חן שלא ירגזו אחד על השני, זה נצרך לכל יחיד ויחיד מבני החבורה, בפני עצמו. וממילא ראוי לאמרו בלשון יחיד.

לקביעת חברותא

9141217

24 שעות ביממה

דרושים לחברותות

נושא	זמן	מקום הלימוד
דף יומי	9:00-12:00	פתוח
קנין הלכה	9:00-1:00	פתוח
בבא מציעא	9:00-1:00	כנסת הגדול
או"ח	9:00-1:00	זכרון משה
כתובות פ"ט	9:00-12:00	מרום"ש
ברכות	9:00-12:00	פתוח
חו"מ	9:00-1:00	בית אבא
ה' שבת בעיון	9:00-1:00	גבעה הדרומית
מועד	4:00-7:00	קמ"ח
מועד	4:00-7:00	זכרון משה
סת"ח	4:00-7:00	פתוח
פעמיים בשבוע גמ'	4:00-7:00	פתוח
בב"ח	4:00-7:00	ברכפלד
גמ' חזרה	3:00-4:00	חניכי ישיבות אוה"ח
דף יומי	4:00-7:00	ברכפלד
יו"ד ח"ג	4:00-7:00	נופי עילית
במה מדליקין - חנוכה	4:00-7:00	אוהל מנחם
או"ח	9:30-11:00	אזור פוניבז'
נדה פ"ג ד'	9:00-11:00	מרום"ש
ב"ב עיון	10:00-11:00	פתוח
הלכות נדה	9:00-11:00	אזור קצות החושן
יו"ד בב"ח	9:00-10:30	אזור נתיה"ם
ביצה	8:30-10:00	פתוח

בוקר

אחר הצהריים

ערב

תגובות לגליון חנוכה

בענין אשתו כגופו

במש"כ הרב ליסיצין שליט"א בענין אשתו כגופו, אי הוי ממש כגופו עד שנימא שאין עדיפות שהבעל יעשה בעצמו המצוה, או דאכתי נימא דמצוה בו יותר מבשלוחו. דדעת המ"ב דאכתי מצוה בו יותר מבאשתו, ולד' הערוה"ש אשתו כגופו ממש, וכ"ד הפנ"י שבת כא: ד"ה בגמ' ת"ר.

ונראה דלשיטתיהו אזלי דבערוה"ש חו"מ שלט ס"ט כ' לחדש חידוש עצום, דאשה ששכרה פועלים ולא שילמה בזמן, דהבעל עובר בכל תלין, משום דאשתו כגופו. ומאיך גסא מרנא המ"ב באהבת חסד (נתיב חסד פ"י אות י) נסתפק בזה, יעו"ש.

ודבר פלא איכא בס' שהם וישפה לבעל התהלה לדוד (פ"ז ממעילה ה"ב) דנסתפק נהי דקי"ל דאין שליח לדבר עבירה, מ"מ כששולח את אשתו יש שלד"ע, דאשתו כגופו. והגרי"י פערלא (עשה קפ"ה) הגדיר דאשתו כגופו אמרינן דוקא במאי דשייכא כלפי האיש והאשה, ולא כלפי אחרים.

ש. ז. כ.

בענין הדלקה ע"י הבנות

במה שדן הרב רוטשילד שליט"א בטעם שנשים לא מדליקות נ"ח, כבר מצינו שהמ"ב בסי' תרע"ה סק"ג מביא מתשו' עולת שמואל שהטעם הוא משום שהנשים טפילות לאנשים, וטעם זה הוא גם בבתולות כמ"ש שם, וכדהביא בתשוה"נ ח"ב סי' שמג אות ז. ומצינו עוד טעמים עיי"ש בתשוה"נ ובמקראי קדש סי' יד, ושורש אחד להם דהדין העיקרי של מצות חנוכה בזה נצטוו משום שהיו באותו הנס, אבל ההידור של נר לכל אחד מבני הבית, בזה לא נצטוו, יעו"ש הטעם.

י. מ. א.

לע"נ החבר
מתתיהו בן החבר מנחם
קושלנד זצ"ל
נלב"ע כ"ט כסלו תשס"א
ת.ג.צ.ב.ה.

ד"ת מתאימים (עד 700 מילים)

אפשר להניח בצירוף שם מלא וטל', בתיבת "עומקא דפרשה" בפתח אוצה"ם בית יוסף רח' שדי חמד. או לשלוח בדוא"ל הנ"ל. חומר יתקבל בכל שבוע עד יום שלישי בערב [ד"ת בכתי"י עד יום א']. אין המערכת אחראית להחזיר כתבים או דיסקים.

הערות והארות לחידו"ת שבתגליון ניתן לשלוח לדוא"ל: gal200@neto.bezeqint.net או בתיבת "עומקא דפרשה". המערכת מתיחסת לתגובות רק תחת שם מלא. (בפרסום התגובה אפשר להשתמש בר"ת).

נושאי הפרשיות הבאות

ויגש - ערבות (מד,לב)

ויחי - יששכר וזבולון (מט,יג)

שמות - הזכרת שמות הק' (גט,ט)

וארא - הכרת הטוב (וי"ט,ה"ב)

בא - קידוש לבנה (יבג)

בשלח - ט"ו בשבט